

NEPRAVILNOSTI IZBORNIH KAMPANJA - IZBORNI INŽENJERING

Zakonski i
podzakonski aspekti

www.hdzbih.org

NEPRAVILNOSTI IZBORNIH KAMPANJA - IZBORNI INŽENJERING

Zakonski i podzakonski aspekti

1. UVOD

Prema hijerarhiji pravne norme ustav je temeljni akt svake zemlje u kojoj su definirani način i postupak izbora kandidata za tijela vlasti.¹

Nakon ustava slijedi regulacija izbora i načina biranja kandidata za tijela vlasti kroz zakone i podzakonske akte.

U Bosni i Hercegovini, kao složenoj državi, složena je i zakonska regulativa, tako da imamo određene zakone koji su izglasani na razini države, entiteta i županija, a koji su relevantni za izborne kampanje i osobe koje njima rukovode, kao i one koje ih provode.

Smatramo kako sve osobe koje sudjeluju u izbornom procesu trebaju poznavati svaki od njih i opseg njihovih nadležnosti. Tu prvenstveno mislimo na Kaznene zakone u BiH, Izborni zakon BiH i podzakonske akte, Pravilnik o medijskom predstavljanju političkih subjekata u razdoblju od dana raspisivanja izbora do dana njihova održavanja², Naputak o procedurama za rješavanje po prigovorima i žalbama podnesenim SIP-u BiH i izbornim povjerenstvima³, Zakon o slobodi pristupu informacijama, Zakon o zaštiti od klevete, Zakon o javnom informiranju, Zakon o komunikacijama, Zakon o zaštiti tajnih podataka.

1) U Bosni i Hercegovini egzistira više ustava. Ustav Bosne i Hercegovine (Anex IV.-Daytonskog mirovnog sporazuma), Ustav FBiH, Ustav RS-a, ustavi županija/kantona (deset ustava) i Statut Brčko Distrikta.

2) „Službeni glasnik BiH“ broj 37/10

3) „Službeni glasnik BiH“ broj 37/10 i 53/10

1. UVOD	3
2. KAZNENO ZAKONODAVSTVO	5
3. IZBORNI ZAKON I PODZAKONSKA REGULATIVA	11
4. ZAKON O SLOBODI PRISTUPA INFORMACIJAMA	18
5. ZAKON O ZAŠTITI OD KLEVETE - POVREDA UGLEDA I ČASTI, KLEVETA I PRAVO NA PRIVATNOST.....	20
6. ZAKON O JAVNOM INFORMIRANJU	25
7. ZAKON O KOMUNIKACIJAMA.....	27
8. ZAKLJUČAK	30

3

NEPRAVILNOSTI
IZBORNIH
KAMPANJA
- IZBORNI
INŽENJERING
Zakonski i
podzakonski
aspekti

4

NEPRAVILNOSTI
IZBORNIH
KAMPANJA
- IZBORNI
INŽENJERING
Zakonski i
podzakonski
aspekti

Također, moramo napomenuti kako Bosna i Hercegovina, koja spada u demokratske zemlje, još uvijek nema svoj zakon o medijima⁴, ni do kraja na cijelom teritoriju države izregulirano područje informiranja⁵, niti na državnoj razini ima Zakon o zaštiti od klevete.

Ključan element razvoja bilo koje demokracije očituje se u načelima provedbe, pravilima i odredbama izbornog procesa, uključujući propise vezane uz izborne kampanje, financiranje stranaka i pristup medijima. Sve su to iznimno važne i osjetljive teme zbog kojih države primjenjuju temeljite zakone sa svrhom osiguranja poštenih i transparentnih izbora.

S tim u vezi, Konvencija Ujedinjenih naroda protiv korupcije⁶ poziva države da definiraju kriterije vezane uz kandidaturu za obnašanje javne dužnosti, te povećaju transparentnost financiranja kandidata, odnosno političkih stranaka.

Važno je istaknuti kako su kazneni zakoni u BiH i Izborni zakon BiH predvidjeli mogućnost sankcioniranja koruptivnih pojava i izbornog inženjeringa, ali nažalost one se rijetko ili nikako ne sankcioniraju.

U predstojećem izbornom, odnosno predizbornom, razdoblju sve strukture HDZ-a BiH dužne su se bolje upoznati s ovom problematikom i više koristiti zakonom dopuštene mogućnosti i mehanizme za sprječavanje nemoralnih i nečastivih pojava izbornog inženjeringa bilo koje političke stranke.

4) Zakon o medijima na području BiH jedino je donesen u Bosanko-podrinjskoj županiji („Službene novine BPKG“ broj 17/01)

5) Na državnoj razini nema Zakona o javnom informiranju, Republika Srpska ima Zakon o javnom informiranju, u Federaciji je ostao Zakon iz bivše Republike SR-BiH, dok su tri županije (Tuzlanska, Unsko-sanska i Zeničko-dobojska) regulirale ovo područje temeljem ustava svojih županija i donijele Zakon o javnom informiranju.

6) <http://www.bh-hchr.org/Dokumenti/Konvencija%20Ujedinjenih%20nacija%20protiv%20korupcije.pdf>

2. KAZNENO ZAKONODAVSTVO

Govoreći o nepravilnostima izbornih kampanja prvenstveno je važno istaknuti na što sve strukture HDZ-a BiH moraju obratiti pozornost u izbornom inženjeringu političkih struktura koji se reflektira u kaznenim zakonima u BiH.⁷

Živimo u vremenu i sustavu gdje prije svega moramo sprječavati određene malverzacije i nepravilnosti kroz izborni inženjering onih političkih struktura koje su mu sklone, te trebamo uložiti dodatne napore da ga spriječimo, odnosno preveniramo kroz određene prijave, prigovore i slično, o čemu ćemo nešto kasnije više reći.

U svim uređenim sustavima, kada govorimo o nepravilnostima u izbornim kampanjama, prirodno bi bilo da se prvo govori o Izbornom zakonu i aktima koji se temeljem njega donose, pa tek o svim drugim relevantnim propisima.

Odlučili smo se na početku proći kroz kazneno zakonodavstvo, prvenstveno iz razloga nedopuštenog izbornog inženjeringa političkih stranaka koji može umanjiti snagu izborne pobjede HDZ-a BiH.

Kaznenim zakonodavstvom u BiH utvrđena su kaznena djela **Povrede slobode odlučivanja birača** koja u svim kaznenim zakonima u BiH imaju istovjetan tekst sa zapriječenom novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine, dok je u RS-u zapriječena novčana kazna i kazna zatvora do jedne godine i on glasi:

„Tko silom, ozbiljnom prijetnjom, prinudom, podmićivanjem ili korištenjem njegovog teškog imovinskog stanja ili na drugi protupravan način utiče na birača da na izborima ili prilikom glasanja o opozivu ili na referendumu glasa za ili protiv pojedine liste, pojedinog kandidata, ili da glasa za ili

7) Kazneni zakon BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i 8/10), Kazneni zakon FBiH („Službene novine FBiH“ broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10 i 42/11), Kazneni zakon RS („Službeni glasnik RS“ br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06 i 73/10), Kazneni zakon Brčko Distrikta („Službeni glasnik BD BiH“ broj 10/03, 45/04, 6/05, 21/10 i 47/11-pročišćeni tekst).

5

NEPRAVILNOSTI
IZBORNIH
KAMPANJA
- IZBORNI
INŽENJERING
Zakonski i
podzakonski
aspekti

6

NEPRAVILNOSTI
IZBORNIH
KAMPANJA
- IZBORNI
INŽENJERING
Zakonski i
podzakonski
aspekti

protiv opoziva, za ili protiv prijedloga o kome se odlučuje referendumom, ili da uopće ne glasa, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

Član biračkog odbora ili druga osoba koja učini navedeno kazneno djelo u vršenju povjeren joj dužnosti u vezi sa izborima, glasovanjem ili referendumom, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina“ (u RS-u do dvije godine).⁸

Prema dostupnim podacima nadležna tijela u proteklom razdoblju su procesuirala samo jedan slučaj koji se odnosi na ovo kazneno djelo, a radi se o predmetu Samardžić, Hasan i Duratović, Nisvet protiv kojih je Tužiteljstvo BiH podiglo optužnicu. Tužiteljstvo BiH ih tereti da su u rujnu 2010. godine na širem području općine Cazin u tijeku predizborne kampanje za opće izbore u BiH, kao aktivisti političke stranke, sa svrhom prikupljanja glasova za tu stranku, podmićivanjem i korištenjem teškog ekonomskog stanja glasača, njima nudili 100,00 KM po glasu. Oni su od glasača tražili da glasuju za kandidate te političke stranke na izborima, tako što bi na glasačkim listićima u vrijeme izbora zaokružili kandidata te stranke za Predsjedništvo BiH, Zastupnički dom Parlamentarne skupštine BiH, Zastupnički dom Parlamenta FBiH, Skupštine kantona 1 u F BiH, kojom prigodom su im dali koverte s naputcima za koga i na koji način glasovati. Optužnica je prosljeđena Sudu BiH na potvrđivanje⁹

U kaznenom zakonodavstvu Republike Srpske postoji kazneno djelo **Podmićivanje pri izborima ili glasovanju** koje glasi:

„Tko nudi, daje ili obećava nagradu, poklon ili kakvu drugu imovinsku korist ili neimovinsku korist biraču sa namjerom da ga navede da glasa za ili protiv određenog prijedloga, da uopće ne glasa ili da glasa u određenom smislu, kaznit će se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.

Istom kaznom kaznit će se i birač koji za sebe ili drugog zahtjeva, primi poklon ili obećanje poklona ili kakve druge koristi da bi glasovao za ili protiv određenog prijedloga, da uopće nebi glasovao ili da bi glasovao u određenom smislu.

8) Članak 151. KZ BiH, članak 195. KZ FBiH, članka 187. KZ RS i članka 192. KZ BD BiH
9) <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/?id=1002&jezik=h>

Dana nagrada, poklon ili druga imovinska korist oduzet će se.“

Prema navedenom kaznenom djelu odgovara osoba koja daje imovinsku ili neimovinsku korist, odgovara i osoba koja prima tu korist tj. birač, a što može preventivno djelovati na pobudu birača da se ne upuštaju u radnje opisane kaznenim djelom i na kraju ta se imovinska korist oduzima.

Prema našem mišljenju, Kazneni zakon RS-a je navedenom odredbom vrlo dobro iznašao pravno rješenje kako represivno tako i preventivno za suzbijanje nedopuštenog izbornog inženjeringa.

Smatramo kako „naši“ parlamentarci trebaju žurno kroz parlamentarne procedure iskoristiti mogućnost i na neki način uvesti kroz izmjene i dopune zakona i u zakonodavstvo FBiH i BiH, odnosno Brčko Distrikta BiH navedeno kazneno djelo, koje ima puno širi opseg zaštite od kaznenog djela Povrede slobode odlučivanja birača.

Uvođenjem kaznenog djela iz članka 189. KZ RS u ostala kaznena zakonodavstva u BiH spriječile bi se koliko toliko nedopuštene radnje političkih stranaka koje se njima služe.

Važno je spomenuti i kaznena djela **Izborne prijevare**, koja su također istovjetno riješena u svim kaznenim zakonodavstvima u BiH i koja glase:¹⁰

„Tko krivotvori rezultate izbora ili glasanja za institucije dodavanjem, lišenjem ili brisanjem glasova ili potpisa, netočnim brojanjem glasova, neistinitim upisivanjem rezultata u izborne isprave ili na drugi način, ili objavi rezultate izbora ili glasanja koji ne odgovaraju obavljenom glasanju, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina“ (u RS-u do tri godine).

Kazneno djelo **Uništenje izbornih isprava** također je istovjetno riješeno u svim kaznenim zakonima u BiH i glasi:¹¹

„Tko na izborima za institucije pri glasanju o opozivu predstavnika u institucijama ili na referendumu uništi,

10) Članak 154. KZ BiH, članak 198. KZ FBiH, članak 191. KZ RS i članak 195. KZ BD BiH.
11) Članak 155. KZ BiH, članak 199. KZ FBiH, članak 192. KZ RS i članak 196. KZ BD BiH.

7

NEPRAVILNOSTI
IZBORNIH
KAMPANJA
- IZBORNI
INŽENJERING
Zakonski i
podzakonski
aspekti

8

NEPRAVILNOSTI
IZBORNIH
KAMPANJA
- IZBORNI
INŽENJERING
Zakonski i
podzakonski
aspekti

prikrije, ošteti ili oduzme kakvu ispravu o izborima ili o glasanju o opozivu ili kakav predmet koji služi za izbor ili za glasovanje o opozivu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.“ (u RS-u do jedne godine)

Uvažavajući naprijed navedeno iz domena kaznenih zakonodavstava, važno je istaknuti, a tiče se svih razina HDZ-a BiH (počev od lokalne pa sve do središnjice) a povezano je zakonima o kaznenom postupku u BiH¹² odredbe o **Obvezi prijavljivanja kaznenih djela** koje su u svim kazneno procesnim zakonodavstvima identično propisane, a glase:

„Službene i odgovorne osobe u svim tijelima vlasti, javnim poduzećima i ustanovama i drugim pravnim osobama dužne su prijaviti kaznena djela o kojima su obaviještene ili za koja saznaju na koji drugi način. U takvim će okolnostima službena ili odgovorna osoba poduzeti mjere radi očuvanja tragova kaznenog djela, predmeta na kojima je ili pomoću kojih je počinjeno kazneno djelo i drugih dokaza o njima i obavijestiti će bez odgode ovlaštenu službenu osobu ili tužiteljstvo“.

Iz naprijed naveden odredbe proizlazi obveza prijavljivanja kaznenih dijela od strane navedenih osoba, **ne prijavljivanje kaznenog dijela može dovesti do kaznene odgovornosti**.

„Građanin ima pravo prijaviti počinjenje kaznenog djela. Svatko je dužan prijaviti počinjenje kaznenog djela kada neprijavljivanje kaznenog djela predstavlja kazneno djelo.

Prijava se podnosi tužitelju, pisano ili usmeno.

Ako se prijava podnosi usmeno, osobu koja podnosi prijavu upozorit će na posljedice lažnog prijavljivanja. O usmenoj prijavi sastavit će se zapisnik, a ako je prijava priopćena telefonom, sačinit će se službena zabilješka.

12) Zakon o kaznenom postupku BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 75/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09 i 93/09), Zakon o kaznenom postupku FBiH („Službeni glasnik FBiH“ broj 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09 i 12/10), Zakon o kaznenom postupku RS („Službeni glasnik RS“ **pročišćeni tekst** broj 100/09 i 124/11) i Zakon o kaznenom postupku BD BiH („Službeni glasnik BD BiH **pročišćeni tekst** broj 44/10).

Ako je prijava podnesena sudu, ovlaštenoj službenoj osobi ili nekom drugom sudu ili tužitelju, oni će tu prijavu primiti i odmah je dostaviti tužitelju.“

Kada govorimo o nepravilnostima izbornih kampanja, a tiču se kaznenog zakonodavstva, potrebno je istaknuti i slučaj tzv. **virtualnih poticaja** koje je ministar poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva u vladi FBiH i dopremijer vlade FBiH davao svojim istomišljenicima odnosno osobama koje nažalost nikakve veze nemaju sa poljoprivredom možemo samo zaključiti da u tim radnjama postoje elementi kaznenog djela **Zlouporebe položaja ili ovlasti**, te bi na te radnje trebale nadležnim institucijama svakodnevno ukazivati stranačke strukture.

U ovom slučaju se možda ogledaju i druga kaznena djela (krivotvorenje, prevare, lažno predstavljanje, zlouporeba ovlasti u privrednom poslovanju) koje ovom prigodom nećemo posebno isticati, a tiču se osoba koje su primale takve vrste poticaja i te osobe treba prijavljivati i sankcionirati.

Virtualnim poticajima prema našim saznanjima bavi se Federalna uprava policije, ona je u proteklim mjesecima pokrenula određene istražne radnje u različitim općinama FBiH, za tzv. poljoprivredne poticaje iz entitetskog proračuna¹³, međutim nemamo informaciju jesu li i koliko je podignuto optužnica za taj slučaj.

Prije nego što pređemo na poglavlje u kojem ćemo obraditi Izborni zakon BiH, smatramo da je potrebno kroz ovo poglavlje istaknuti jednu apsurdnu činjenicu koja sa aspekta pravne struke nije logična, a tiče se odnosa Izbornog zakona u odnosu na Kazneni zakon. Člankom 7.3. st. (1) točka 4) Izbornog zakona BiH propisan je prekršaj za koji se izriče novčana kazna, a glasi: „Kandidatima i pristalicama političkih stranaka, listi neovisnih kandidata, listi pripadnika nacionalnih manjina i koalicija, kao i neovisnim kandidatima i njihovim pristalicama, te uposlenima ili na drugi način angažiranim u izbornoj kampanji nije dozvoljeno obećavati novčane nagrade ili druge materijalne koristi s ciljem dobivanja podrške birača ili prijetnje pristalicama drugih političkih stranaka,

13) <http://balkans.aljazeera.net/makale/kupovina-glasova-u-federaciji-bih>

9

NEPRAVILNOSTI
IZBORNIH
KAMPANJA
- IZBORNI
INŽENJERING
Zakonski i
podzakonski
aspekti

10

NEPRAVILNOSTI
IZBORNIH
KAMPANJA
- IZBORNI
INŽENJERING
Zakonski i
podzakonski
aspekti

koalicija, listi neovisnih kandidata i neovisnih kandidata.
„ Člankom 6.8. Izbornog zakona propisano je ako izbornog povjerenstvo smatra da je učinjeno kazneno djelo koje se odnosi na izborni proces, dužno je da to djelo prijavi nadležnom tužiteljstvu.

Držimo kako je članak 7.3. st (1) točka 4) Izbornog zakona BiH u izravnoj koliziji s kaznenim zakonodavstvom koji govori o kaznenom djelu **Povrede slobode odlučivanja birača i Podmićivanje pri izborima ili glasovanju**, te se pitamo kako će SIP BiH, odnosno općinska izborna povjerenstva, u određenim slučajevima reagirati odnosno neće reagirati, hoće li prekršajno kažnjavati ili neće ili su dužni navedene radnje prijaviti kao kazneno djelo, te čini li SIP BiH i OIP odnosno ovlaštene osobe SIP-a BiH i OIP-a kaznena djela kada na dosadašnje pritužbe nisu bolje reagirali.¹⁴

Radi jače pravne zaštite izbornog procesa smatramo poželjnim da se navedene odredbe Izbornog zakona BiH izmjestite izričito u kazneno zakonodavstvo, odnosno da se brišu iz Izbornog zakona BiH, s obzirom da u slučaju prekršajne odgovornosti i kažnjavanja po Izbornom zakonu nema mjesta kaznenoj odgovornosti.

U svakom slučaju je „lakše“ odgovarati prekršajno nego kazneno!

14) Prema dostupnim informacijama za protekle Opće izbore 2010. godine pojedina OIP u više navrata nisu adekvatno reagirala na pritužbe građana, stranačkih aktivista itd.

3. IZBORNI ZAKON¹⁵ I PODZAKONSKA REGULATIVA

Za potrebe Izbornog stožera HDZ-a BiH, a što se odnosi na nepravilnosti izbornih kampanja, važno se dotaknuti poglavlja 6., 7., 16. i 19.A Izbornog zakona - Zaštita izbornog prava, Pravila ponašanja u izbornoj kampanji, Mediji u izbornoj kampanji i Kaznene odredbe.

Zaštita izbornog prava regulirana je kroz poglavlje 6. Izbornog zakona, te je kroz članke taksativno pobrojana procedura na koji način akteri izbora mogu štiti svoje pravo u izbornom razdoblju. **Važno je da sve niže stranačke razine (Općinski odbori)** deponiraju podatke o ovlaštenom predstavniku stranke (misli se na osobu koja će potpisivati eventualne prigovore, ta osoba može biti i sami predsjednik Općinske organizacije HDZ-a BiH) kod općinskog izbornog povjerenstva, jer bez toga svi prigovori prema općinskim izbornim povjerenstvima odnosno Središnjem izbornom povjerenstvu neće biti uvažavani.¹⁶

SIP BiH je temeljem Izbornog zakona donio Naputak o procedurama za rješavanje po prigovorima i žalbama podnesenim SIP-u BiH i izbornim povjerenstvima, a sastavni dio Naputka je Obrazac položenih potpisa ovlaštenih predstavnika političkih stranaka, koalicija i liste neovisnih kandidata za podnošenje prigovora i žalbi za izbore i Obrazac za podnošenje prigovora SIP BiH i Izbornom povjerenstvu.

Kroz poglavlje 7. Izbornog zakona propisana su pravila ponašanja u izbornoj kampanji i iz ovog poglavlja proizlaze većinom kaznene odredbe Zakona, koje ćemo naknadno prezentirati, a koje su srž pravilnog odnosno nepravilnog vođenja izbornih kampanja. U ovom poglavlju je također propisana obveza organizatora predizbornih skupova najaviti nadležnim tijelima vlasti (policiji) održavanje skupova 24 sata prije samog održavanja skupa. Ako su dva ili više organizatora najavili nadležnom tijelu održavanje javnog skupa na istom mjestu i u isto vrijeme, pravo na

15) „Službeni glasnik BiH“ broj 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08 i 32/10.

16) Slučaj s prošlih Općih izbora u BiH 2010. godine: Općinski odbor HDZ BiH Ljubuški je uputio više prigovora OIP-u Ljubuški na kršenje izbornih pravila kampanje, ali je zbog nedeponiranja potpisa u više navrata odbijen.

11

NEPRAVILNOSTI
IZBORNIH
KAMPANJA
- IZBORNI
INŽENJERING
Zakonski i
podzakonski
aspekti

12

NEPRAVILNOSTI
IZBORNIH
KAMPANJA
- IZBORNI
INŽENJERING
Zakonski i
podzakonski
aspekti

održavanje javnog skupa na tom mjestu i u zatraženo vrijeme imat će organizator koji je **prvi pismeno obavijestio nadležni organ** o održavanju javnog skupa, o čemu će podnositelje obavijestiti nadležno tijelo, u roku ne dužem od 12 sati od podnesene obavijesti o održavanju javnog skupa. Nadležna općinska tijela dužna su osigurati ravnopravan tretman političkim subjektima, koalicijama, listama neovisnih kandidata i neovisnim kandidatima koji su ovjereni za sudjelovanje na izborima u njihovim zahtjevima da javna mjesta i javne objekte koriste u svrhu kampanje, uključujući održavanje skupova, izlaganje oglasa, plakata, postera i drugog sličnog materijala.

Zakon je u Poglavlju 19. A propisao **Kaznene odredbe** u iznosu od 200,00 KM-1.000,00KM za zaposlenike izborne administracije ili angažirane ad hoc osobe u izornoj administraciji (misli se na biračke odbore, promatrače, uposlenike SIP-a i OIP-a)

Članak 19.9. propisuje novčane kazne u iznosu od 1.000,00 KM do 10.000,00 KM za političke subjekte, zatim novčane kazne od 200,00 KM do 5.000,00 KM za dogovornu osobu političke stranke, koalicije i neovisnog kandidata. Iznosom od 1.000,00 KM do 5.000,00 KM predviđene su kazne za kandidate političkih subjekata, te iznosom od 200,00 KM do 1.000,00 KM za zaposlene ili angažirane u izornoj administraciji, ako:

(1) Novčanom kaznom u iznosu od 1.000,00 KM do 10.000,00 KM kaznit će se politički subjekt za povredu, ako:

a) u roku od deset dana ne dostavi izmjene podataka (član 4.22);

b) uklanja, prekriva, oštećuje ili mijenja tiskane oglase, plakate, postere ili druge materijale koji se, u skladu sa zakonom, koriste u svrhu izborne kampanje političkih stranaka, koalicija, listi neovisnih kandidata ili neovisnih kandidata (članak 7.2 stavak (2));

c) postavlja oglase, plakate, postere, odnosno piše svoje ime ili slogane koji su u vezi sa izbornom kampanjom, u ili na zgradama u kojima su smješteni organi vlasti na svim razinama, javna poduzeća, javne ustanove i mjesne

zajednice, te na vjerskim objektima, na javnim putovima i javnim površinama, osim na mjestima predviđenim za plakatiranje i oglašavanje (članak 7.2 stav (3));

d) nosi i pokazuje oružje na političkim skupovima, biračkim mjestima i njihovoj okolini, kao i za vrijeme okupljanja u vezi s aktivnostima političkih stranaka, koalicija, listi neovisnih kandidata i neovisnih kandidata u izbornom procesu (članak 7.3 stavak (1) točka 1.);

e) ometa skupove drugih političkih stranaka, koalicija i neovisnih kandidata, kao i potiče druge na takve aktivnosti (članak 7.3 stavak (1) točka 2.);

f) sprječava novinare da obavljaju svoj posao u skladu s pravilima profesije i izbornim pravilima (članak 7.3 stavak (1) točka 3.);

g) obećava novčane nagrade s ciljem dobivanja podrške birača ili prijeti pristalicama drugih političkih stranaka, koalicija, listi neovisnih kandidata i neovisnih kandidata (članak 7.3 stavak (1) točka 4.);

h) potiče na glasanje osobu koja nema pravo glasa (članak 7.3 stavak (1) točka 5.);

i) potiče osobe da glasaju više puta na istim izborima ili da glasaju u ime druge osobe (članak 7.3 stavak (1) točka 6.);

j) koristi se jezikom koji bi nekoga mogao navesti ili potaći na nasilje ili širenje mržnje, ili objavljuje ili upotrebljava slike, simbole, audio i videozapise, SMS poruke, internet poruke ili druge materijale koji mogu tako djelovati (članak 7.3 stavak (1) točka 7.);

k) se lažno predstavlja u ime bilo koje političke stranke, koalicije, liste neovisnih kandidata ili neovisnog kandidata (članak 7.3 stavak (2));

l) održava skupove s ciljem izborne kampanje (članak 7.4 stavak (1) točka 1);

m) izlaže na biračkom mjestu i u njegovoj okolini bilo kakve materijale s ciljem utjecaja na birače (članak 7.4 stavak (1) točka 2);

13

NEPRAVILNOSTI
IZBORNIH
KAMPANJA
- IZBORNI
INŽENJERING
Zakonski i
podzakonski
aspekti

14

NEPRAVILNOSTI
IZBORNIH
KAMPANJA
- IZBORNI
INŽENJERING
Zakonski i
podzakonski
aspekti

n) koristi domaća i međunarodna sredstva komunikacije s ciljem uticaja na birače (članak 7.4 stavak (1) točka 3);

o) koristi megafon ili druge razglasne uređaje s ciljem uticaja na birače (članak 7.4 stavak (1) točka 4);

p) ometa ili opstruira izborni proces (članak 7.4 stavak (1) točka 5);

r) ne podnese uz izjavu o prihvatanju kandidature za izbore i izjavu o ukupnom imovinskom stanju na određenom obrascu (članak 15.7);

s) vodi izbornu kampanju u razdoblju od dana raspisivanja izbora do dana službenog početka izborne kampanje (članak 16.14 stavak (3));

t) promatrač, u tijeku promatranja izbornog procesa, ometa izborne aktivnosti, ne poštuje tajnost glasanja (članak 17.2 stavak (1));

u) promatrač za vrijeme promatranja izbornih aktivnosti ne nosi službenu akreditaciju i nosi bilo kakva obilježja ili oznake koje ih povezuju s određenom političkom strankom, koalicijom, listom neovisnih kandidata ili neovisnim kandidatom (članak 17.2 stavak (3));

(2) Za povrede iz stavka (1) točka b), c), d), e), f), g), h), i), j), k), l), m, n), o) i p) ovog članka koji počini pristalica političkog subjekta kaznit će se taj politički subjekt.

(3) Za povrede iz stavka (1) točka a) ovog člana kaznit će se i odgovorna osoba političke stranke, koalicije i liste neovisnih kandidata novčanom kaznom u iznosu od 200,00 KM do 5.000,00 KM.

Kroz kaznene odredbe zakona kao i naprijed navedena poglavlja manifestiraju se nepravilnosti u izbornim kampanjama.

Mediji u izornoj kampanji regulirani su poglavljem 16. Izbornog zakona i oni su u BiH dužni pravedno,

profesionalno i stručno pratiti izborne aktivnosti uz dosljedno poštivanje novinarskog kodeksa, te općeprihvaćenih demokratskih principa i pravila, posebno osnovnog načela slobode izražavanja.

Elektronički mediji su dužni prilikom praćenja predizbornih aktivnosti pridržavat se načela uravnoteženosti, poštenja i nepristranosti.

Novinari i voditelji u elektroničkim medijima ne smiju u redovnim i posebnim emisijama iznositi svoju eventualnu stranačku pripadnost ili naklonost.

U tijeku 24 sata prije otvaranja biračkih mjesta na teritoriji Bosne i Hercegovine neće biti nikakvog medijskog izvješćivanja o bilo kakvoj aktivnosti koja se odnosi na političku i izbornu kampanju (izborna šutnja).

Elektronički mediji imaju pravo odbiti emitirati političko oglašavanje ako:

a) oglašavanje nije naručeno putem narudžbe u pisanom obliku;

b) oglas ne zadovoljava tehničke i profesionalne standarde koji su jasno utvrđeni i s kojim su pravovremeno upoznati politički subjekti, i

c) ako je oglas ili sadržaj oglasa protivan Ustavu ili zakonima BiH

Prema Pravilniku o medijskom predstavljanju političkih subjekata u razdoblju od dana raspisivanja izbora do dana održavanja izbora, u razdoblju od raspisivanja izbora do službenog početka kampanja (30 dana prije izbora) političkim subjektima je zabranjeno političko oglašavanje putem medija ili bilo kojeg drugog oblika plaćenog oglašavanja. Izuzetak predstavljaju informacije kojima se obavještavaju članovi organa i statutarних tijela političkih subjekata o održavanju internih skupova organa i statutarних tijela političkih subjekata. Ovo pravilo je uvedeno 2008. godine izmjenama Izbornog zakona, a do tada je oglašavanje političkih partija, osim u slučaju već navedenih izuzetaka, bilo potpuno zabranjeno sve do službenog početka predizborne kampanje.

15

NEPRAVILNOSTI
IZBORNIH
KAMPANJA
- IZBORNI
INŽENJERING
Zakonski i
podzakonski
aspekti

16

NEPRAVILNOSTI
IZBORNIH
KAMPANJA
- IZBORNI
INŽENJERING
Zakonski i
podzakonski
aspekti

Pravilnik također uređuje i izravno obraćanje izbornih kandidata, na način da se svakom subjektu mora omogućiti najmanje tri minute neposrednog obraćanja, s tim da se svim kandidatima osigura jednako vrijeme, a redosljed obraćanja se unaprijed određuje ždrijebanjem. Emitiranje neposrednih obraćanja obvezno je za javne elektroničke medije, i navedena pravila važe za njih, te za privatne medije, samo ukoliko se odluče za emitiranje obraćanja. Također, mediji se obvezuju da emitiraju izravno obraćanje u terminu „kada je vjerojatno da će ono biti dostupno najvećem dijelu javnosti.”

Kada je u pitanju plaćeno oglašavanje, Pravilnik nalaže da cijene oglašavanja moraju biti iste za sve političke subjekte, a postoje pravila za medije o tome na koji način se određuje raspored i vrijeme emitiranja.

Ova pravila utvrđena su kako bi se političkim subjektima omogućio jednak pristup medijima, a samim tim i javnosti, te kako se pojedine stranke ne bi favorizirale u odnosu na ostale. Međutim, na prvi pogled je jasno da pojedine stranke na raspolaganju imaju više sredstava kojima sebi mogu priuštiti veliku količinu plaćenog oglašavanja i sudjelovanja u medijima, te da na samom početku, bar kada je medijski prostor u pitanju, snage nisu izjednačene.

Tijelo koje nadgleda primjenu navedenih pravila je Regulatorna agencija za komunikacije BiH (RAK), s tim što ova agencija nadgleda samo primjenu od strane medija, naročito u vidu praćenja ispunjavaju li mediji obaveze praćenja aktivnosti političkih subjekata tijekom kampanje, dostavljaju li planove i cjenike za plaćeno političko oglašavanje, te dostavljaju li redovne tjedne izvještaje o realiziranim izbornim programima u tijeku kampanje. RAK također prima i žalbe i upite medijskih kuća, te istražuje eventualna kršenja pravila.

RAK BiH za povredu odredbi o medijima u svezi s izborima utvrđenih Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine i podzakonskim aktima Središnjeg izbornog povjerenstva Bosne i Hercegovine predviđa novčane sankcije koje se kreću od 1.000 KM do 50.000 KM, u zavisnosti od vrste

prekršaja, te pokrivenosti medija koji se sankcioniraju.¹⁷

S druge strane, Središnje izborni povjerenstvo BiH vodi računa o ponašanju političkih subjekata tijekom izborne kampanje, koje je propisano Izbornim zakonom BiH.

Politički subjekti svoje primjedbe na sadržaj u tiskanim medijima u svezi s praćenjem izborne kampanje upućuju Vijeću za tisak.

Što se tiče primjene sankcija na medije, Izborni zakon BiH i Pravilnik o medijskom predstavljanju političkih subjekata u razdoblju od dana raspisivanja izbora do dana njihova održavanja RAK BiH propisuju procedure vezane za sankcioniranje medija zbog kršenja Izbornog zakona i pravila RAK-a. Ovlaštenje za izricanje novčanih kazni spada u nadležnost RAK-a BiH.

Tako je RAK BiH, vezano za Lokalne izbore 2008. godine i Opće izbore 2010. godine, kaznio više medijskih kuća u BiH novčanim kaznama, te uputio pismena i usmena upozorenja zbog kršenja Izbornog zakona, Pravilnika o medijskom predstavljanju političkih subjekata u razdoblju od dana raspisivanja izbora do dana održavanja izbora, Kodeksa o oglašavanju i sponzorstvu i Kodeksa o emitiranju RTV programa.¹⁸

17

NEPRAVILNOSTI
IZBORNIH
KAMPANJA
- IZBORNI
INŽENJERING
Zakonski i
podzakonski
aspekti

17) Pregled povreda i odgovarajućih kazni koje izriče RAK BiH. Dostupno na: <http://www.rak.ba/bs/legal/?cid=5281>

18) Financiranje političkih partija u BiH (2010), *Izveštće Transparency International BiH*, Centar civilnih inicijativa, Sarajevo.

4. ZAKON O SLOBODI PRISTUPA INFORMACIJAMA

U Bosni i Hercegovini na snazi je više zakona o slobodi pristupa informacijama,¹⁹ i je potrebno ih je poznavati radi pravilnog postupanja u izbornom procesu, odnosno iznalaženju mogućnosti za zakonito pribavljanje relevantnih podataka koji se tiču određenih procesa

Neke od županija u Bosni i Hercegovini imaju svoje vodiče kroz postupak za ostvarivanje prava na pristup informacijama kojima raspolažu vlade odnosno skupštine županija.²⁰

Manje-više svi zakoni o slobodi pristupa informacijama govore o istoj tematici i ona je identično riješena na cijelom području BiH. Važno je napomenuti da se u BiH kroz zakone o slobodi pristupa informacijama po prvi put rabi termin dužnosnik za informiranje (glasnogovornik, osoba za odnose s javnošću, portparol). Sva tijela vlasti u BiH dužna su imenovati dužnosnika za informiranje i njegovo ime i podatke za kontakt dostaviti ombudsmenu i upoznati javnost o kontakt podacima te osobe. Tijela vlasti su dužna ombudsmenima podnositi tromjesečna i godišnja izvješća koja se odnose na pristup informacijama (članak 19. i 20).

Ovim zakonom uređuje se pristup informacijama koje posjeduju, njima raspolažu ili nadziru tijela javne vlasti, propisuju načela prava na pristup informacijama, izuzetci od prava na pristup informacijama i postupak za ostvarivanje i zaštitu prava na pristup informacijama.

Cilj ovoga zakona je: ustanoviti da informacije pod kontrolom javnoga tijela predstavljaju javno dobro od vrijednosti i da javni pristup ovim informacijama promovira veću otvorenost i odgovornost tih javnih tijela, te da su ove informacije neophodne za demokratski proces; ustanoviti da svaka osoba ima pravo pristupa

19) Zakon o slobodi pristupa informacijama BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 28/00, 45/06 i 102/09), Zakon o slobodi pristupa informacijama FBiH („Službene novine FBiH“ br.32/01), Zakon o slobodi pristupa informacijama RS („Službeni glasnik RS“ br. 20/01), Uputstvo o provođenju Zakona o slobodi pristupa informacijama u BiH u Brčko Distriktu BiH („Službeni glasnik BD BiH“ br. 36/04)

20) Vodiče kroz postupak za ostvarivanje prava na pristup informacijama kojima raspolažu vlade odnosno skupštine županija imaju Tuzlanska, Srednjobosanska, Unsko-sanska i Zapadno-hercegovačka županija.

ovim informacijama u najvećoj mogućoj mjeri, sukladno javnom interesu, te da javna tijela imaju odgovarajuću obvezu objavljivanja informacije; i omogućiti svakoj fizičkoj osobi da zatraži izmjenu, i daje komentar na svoje osobne informacije pod kontrolom javnog tijela.

Neke informacije su izuzete, te ih nadležno tijelo vlasti može utvrditi kao izuzetak, a odnose se na interese vanjske politike, interese obrane i sigurnosti, kao i zaštite javne sigurnosti; interese monetarne politike; i sprječavanje kriminala i svako otkrivanje kriminala; zaštitu procesa donošenja odluke od strane javnog tijela u davanju mišljenja, savjeta ili preporuka od strane javnog tijela, zaposlene osobe u javnom tijelu, ili svaku osobu koja obavlja aktivnosti za ili u ime javnog tijela, a ne obuhvaća činjenične, statističke, znanstvene ili tehničke informacije (Članka 6.).

Na temelju pisanog zahtjeva tijelo javne vlasti obvezno je omogućiti podnositelju zahtjeva pristup informaciji najkasnije u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva (Članak 14.)

Mišljenja smo kako je predmetni zakon pozitivna stvar za Bosnu i Hercegovinu i njezine entitete, kao i za djelatnike za odnose s javnošću, odnosno osobe koje sudjeluju u izbornom procesu i vode predizborne kampanje, i radi bolje njegove implementacije zakonodavac je izmjenama zakona od 29. 12. 2009. godine propisao kazne za prekršaj, kojima propisuje novčane kazne za nadležno javno tijelo koje postupa suprotno odredbama Zakona u iznosu od 1.000,00 KM do 15.000,00 KM.

5. ZAKON O ZAŠTITI OD KLEVETE - POVREDA UGLEDA I ČASTI, KLEVETA I PRAVO NA PRIVATNOST

Povreda ugleda, časti, zaštita od klevete, pravo na privatnost i pravo na ispravak i odgovor u većini demokratskih društava štiti se ustavom, što je slučaj i u Bosni i Hercegovini.

Za potrebe izbornih kampanja osvrnut ćemo se na zakonska rješenja, kao i kratko objasniti neke od tih pojmova.

Pravo na ugled, čast i pravo na privatnost u izvjesnoj mjeri oslikavaju sukob instituta slobode izražavanja s jedne strane i prava na privatni život s druge strane. Ugled, čast i privatnost mogu se štiti putem prava na ispravak i odgovor. Međutim, u nekim situacijama odgovarajuću zaštitu može pružiti samo kazneno zakonodavstvo time što predviđa postojanje kaznenih djela uvrede i klevete²¹, kazneno zakonodavstvo Bosne i Hercegovine štiti pravo na privatnost.²²

Naprijed navedena prava i povrede štite gotovo svi međunarodni dokumenti poput: Opće deklaracije, Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, Međunarodnog pakta o građanskim pravima i dr.

Načelno, dok zakoni o slobodi govora definiraju pozitivni temelj novinarstva, kleveta i druga pravna ograničenja, definiraju negativna ograničenja pod kojima novinari odnosno djelatnici za odnose s javnošću moraju raditi.

Pitanje klevete različito se definira po pojedinim zemljama. Međutim, zajednički sadržaji koji se tiču klevete uključuju identificiranje onih koji su odgovorni.

Prema Zakonima o zaštiti od klevete u Bosni i Hercegovini kleveta se definira kao šteta koja je nanesena ugledu fizičke

21) U našem pravnom sustavu sve do kraja 2002. godine za uvredu i klevetu se kazneno odgovaralo. Zapriječena kazna za klevetu je bila novčana i kazna zatvora do jedne godine, za uvredu novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci, za iznošenje osobnih i obiteljskih prilika novčana i kazna zatvora do jedne godine itd. Za gonjenje za ova kaznena djela potrebna je bila privatna tužba.

22) Pravo na privatnost se štiti kroz kaznena djela iz glave XV. Kaznenog zakona BiH i glave XVII. Kaznenog zakona FBiH, RS i BD.

ili pravne osobe iznošenjem ili prenošenjem izražavanja neistinitih činjenica identificiranjem te pravne ili fizičke osobe trećoj osobi.

Formalno gledano danas se kleveta tradicionalno sastoji od usmene i pismene klevete.

Usmena kleveta je prekršaj u govoru dok je pismena kleveta prekršaj u pisanom aktu.

U novije vrijeme pravna distinkcija između pismene i usmene klevete se izdefinicirala na način da se kleveta počinjena u sredstvima javnog komuniciranja karakterizira kao pismena kleveta.

Bosansko-hercegovačko kazneno zakonodavstvo, kako je već spomenuto, dekriminaliziralo je klevetu 2001. odnosno 2002. godine pod pritiskom međunarodne zajednice i domaće medijske scene sa svrhom zaštite slobode izražavanja. Dekriminalizacija klevete je važan korak kojim se osigurava poštovanje mirnodopskog izražavanja, transparentnosti u političkim procesima i slobodan i otvoren protok informacija. Znači, kleveta je zakonski izmještena iz kaznenog zakonodavstva i prebačena je u domenu građanskog prava, a eventualna suđenja iz kaznenog u parnični postupak. Ova promjena nije beznačajna. Što više, novi je zakon znatno liberalniji i moderniji.

Kako se u Zakonu o zaštiti od klevete niti ne spominje uvreda, već samo kleveta, ovakva je formulacija u članku 2. (dozvoljeno je uvrijediti, šokirati ili uznemiriti) prosto šokirala pravnike (suče, na prvom mjestu).

Istina, ostala je mogućnost suđenja za uvredu po Zakonu o obveznim odnosima²³, koja je i do sada postojala i rijetko se koristila, ali i ta su suđenja u okviru parničnog postupka.

Stvari, međutim, ne stoje tako jednostavno. Novi zakon zaista ohrabruje slobodu tiska i slobodu izražavanja, pa i

23) Članak 198. ZOO „Tko drugom povrijedi čast, a i tko iznosi ili prenosi neistinite navode o prošlosti, o znanju, o sposobnosti druge osobe, ili o čemu drugome, a zna ili bi morao znati da su neistiniti, i time mu uzrokuje materijalnu štetu, dužan je nadoknaditi je. Ne odgovara za uzrokovanu štetu onaj tko učini neistinito priopćenje o drugome ne znajući da je ono neistinito, ako je on ili onaj kome je priopćenje učinio imao o tome ozbiljnog interesa.”

22

NEPRAVILNOSTI
IZBORNIH
KAMPANJA
- IZBORNI
INŽENJERING
Zakonski i
podzakonski
aspekti

izražavanja “koja mogu uvrijediti, šokirati ili uznemiriti”, ali to je tek jedna strana medalje. Druga podrazumijeva: odgovorni tisak, odgovorne novinare i odgovorne djelatnike koji istupaju u javnosti. Djelatnici u odnosima s javnošću, ako je o njima riječ, odgovarat će i snositi posljedice za klevetu ukoliko su “namjerno ili iz nepažnje iznijeli ili pronijeli izražavanje neistinite činjenice”. Od tih osoba i tiska se, dakle, traži razumno ponašanje, u skladu sa profesionalnim kodeksom, i postupanje koje nije zlonamjerno.

Osobe angažirane u izbornom procesu u predizbornim kampanjama, (PR-ovac, novinar) mogu se, recimo, pred sudom obraniti i ako objave neistinite informacije, ukoliko mogu dokazati da su postupali profesionalno (prema novinarskom Kodeksu i Etičkom kodeksu OSJ) i u dobroj namjeri. To praktično znači da, recimo, mogu dokazati kako su imali razloga vjerovati da su iznesene činjenice točne i da su svoju priču zasnovali na više izvora i tražili, pored drugih, i mišljenje osobe o kojoj piše ili iznosi neke podatke. Dobronamjernost će se, uz to, mjeriti i po tome kako je postupao nakon što je saznao da je objavio nešto neistinito (na osnovu podataka o tome da li je objavio ispravku, ispriku ili nešto slično tome). S druge strane, neće se moći obraniti ako su znali ili mogli znati da su činjenice na kojima su gradili svoju priču – neistinite.

Teret dokazivanja o istinitosti i neistinitosti činjenica je na tužitelju, a ne na osobama koje su prenijele, objavile ili dale informaciju.

Primjerice, kada je tužba za klevetu podnesena, takva tužba bi trebala biti riješena što je prije moguće, i što je efikasnije moguće u smislu Zakona o kleveti.

Prije svega, sud je odmah u početku dužan ispitati je li mirenje stranaka moguće kako bi se možda i na taj način izbjeglo daljnje vođenje parnice.

Kao drugo, pri utvrđivanju naknada, sudu je naloženo da uzme u obzir činjenicu je li tuženi poduzeo bilo kakve mjere u pogledu umanjivanja ili ublažavanja štete prouzrokovane izražavanjem klevetničkog karaktera. Ako tužitelj nije zatražio ublažavanje izazvane povrede, onda bi iznos dodijeljene naknade štete mogao biti ograničen. Slično tome, ako je tuženi, u dobroj namjeri, objavio ispravku

ili ispriku, iznos dodijeljene naknade štete bi mogao biti umanjen. Također, pri određivanju vrste procesne mogućnosti za koju postoji velika vjerojatnoća da bi tužitelja vratila u stanje u kojem bi bio da izražavanje klevetničkog karaktera nije bilo izneseno, sud može narediti tuženom da objavi ispravku, povuče izjavu ili se ispriča, umjesto ili kao dodatak dodijeljenoj naknadi štete.

Kao treće, tužbe za klevetu moraju biti podnesene u roku od tri (3) mjeseca od dana kada je tužitelj saznao ili trebao saznati za izražavanje (subjektivni rok), ili najkasnije u roku od jedne (1) godine od dana kada je izražavanje po prvi put izneseno (objektivni rok).

Rok zastarjelosti je utemeljen na pretpostavci da bi Zakon o kleveti trebao ohrabriti ubrzano ponovno uspostavljanje ugleda jedne osobe u što je moguće ranijem stadiju, a sve radi izbjegavanja suđenja u slučajevima kada tužitelj s iskrenošću ne traži ponovno uspostavljanje ugleda nego, umjesto toga, financijsku dobit.

Prema našem mišljenju tri su ključna pitanja bitna prije same objave priče u javnosti, a na koje osoba koja informaciju objavljuje treba dati odgovor!

Nema jednostavnog recepta kako izbjeći tužbu za klevetu i uvredu. Ali, temeljem sudske prakse, predlažemo vam test koji sami možete provesti i koji vam može najviše pomoći i bez angažiranja odvjetnika.

Dakle, prvo pitanje na koje morate imati pozitivan odgovor glasi: jesam li učinio/la sve da dobijem izjavu-komentar druge strane u mojoj priči? Ako ste izjavu dobili, objavite je. Ako niste, opet objavite što ste poduzeli. Ako ste odbijeni – i to objavite.

Sljedeće je pitanje: ima li u mom prilogu elemenata uvrede ili klevete. Procjenu možete i sami napraviti bez poznavanja zakona, jer se ona i treba zasnivati na logici i zdravom razumu svakog čovjeka. Ovakvu formulaciju „logike i zdravog razuma svakog čovjeka“ nerijetko rabe britanski sudovi u određivanju je li nešto uvreda i kleveta. Nema razloga da ne vjerujemo da se time ne služe i naši suci, iako to i ne moraju izričito naglasiti i napisati.

Ako ste na prethodno pitanje dobili potvrđan odgovor, onda je neizbježno i iduće pitanje: imam li obranu za svaki od tih navoda kojima se narušava nečiji ugled? Analizirajte

23

NEPRAVILNOSTI
IZBORNIH
KAMPANJA
- IZBORNI
INŽENJERING
Zakonski i
podzakonski
aspekti

detaljno svaku moguću obranu. Ali, ne budite blagonakloni prema sebi; zapravo, budite strog sudac. To vam jedino može koristiti.

Sada postupite zavisno o tome kakav ste odgovor dobili na posljednje pitanje. Ako je on ponovo potvrđan – objavite priču. Ako nije – tražite dodatne argumente.

Ako ih nemate, povucite priču!

6. ZAKON O JAVNOM INFORMIRANJU

U Bosni i Hercegovini egzistira više zakona o javnom informiranju i to Zakon o javnom informisanju Republike Srpske, Zakon o javnom informisanju SRBiH (ovaj zakon vrijedi na području Federacije), te Zakoni o javnom informiranju nekih županija, sve županije nemaju zakone o javnom informiranju.

Za ovaj zakon je bitno istaknuti da on pruža mogućnost prava na odgovor i ispravak i kroz sve naprijed navedene zakone propisana je manje-više ista procedura.

Ovdje ćemo se kratko osvrnuti na **pravo na ispravak i odgovor**, a što je potrebno da osobe koje sudjeluju u izbornim procesima i kampanjama i djelatnici za odnose s javnošću poznaju.

Ugled i čast, kao i kleveta mogu se štiti putem prava na ispravak i odgovor.

Pravo na odgovor i pravo na ispravak omogućuje pojedincima da im se u tisku, na radiju ili televiziji, objavi odgovor na netočne podatke ili uvredljiva mišljenja ili oboje zajedno.

Pravo na ispravak se najčešće definira kao dužnost medija na objavljivanje ispravke objavljene netočne informacije kojom je učinjena povreda dostojanstva, ugleda, časti, drugog prava ili interesa fizičke ili pravne osobe.

Pravo na odgovor obvezuje medije da objave odgovor kojom je zbog nepotpunih činjenica oštećena fizička ili pravna osoba, ako se tim odgovorom bitno dopunjuju činjenice iz objavljene informacije u pogledu istinitosti i objektivnosti. Prema zakonima o informiranju koji egzistiraju u Bosni Hercegovini osobe kojima su povrijeđena prava i interesi imaju pravo traži od glavnog urednika da ispravi tu netočnu i nepotpunu informaciju bez naknade, u roku od trideset dana. U tiskanim medijima ispravka se mora objaviti na istovjetnom mjestu gdje je objavljena i netočna informacija u prvom, a najkasnije u drugom idućem broju, a u programima radija i televizije, odnosno drugih medija ispravak se daje u pismenom obliku, te se objavljuje čitanjem u istom programu i terminu u kojem je objavljena informacija na koju se ispravak odnosi ili u istoj vrsti

programa istovjetne gledanosti. Glavni urednik nije dužan objaviti ispravak ako bi ispravak bio suprotan sa zakonom, ako se ispravak ne odnosi na objavljenu informaciju, ako se radi o znanstvenoj ili umjetničkoj kritici izuzev uvredljivih navoda i netočnih podataka i sl.

Ako u danom zakonskom roku glavni urednik ne objavi ispravak, ili ne obavijesti tražitelja o razlozima ne objavljivanja ispravka, tražitelj ispravka može podnijeti tužbu u roku od 30 dana od proteka roka za objavu ispravka.

Mislimo da je zanimljivo kazati kako se sporovi o objavljivanju ispravaka moraju rješavati po hitnom postupku, što znači da se glavna rasprava održava najkasnije osam dana od dana zaprimanja tužbe na sudu, a presuda se donosi odmah po završetku glavne rasprave.

U svezi odgovora na objavljenu informaciju, zainteresirana pravna ili fizička osoba čije se ime ili naziv spominje u informaciji ili je na drugi način s njom u izravnoj vezi, može podnijeti zahtjev glavnom uredniku da objavi njezin odgovor.

Odgovor se mora objaviti bez izmjena ili dopuna izuzev pravopisnih ispravaka, ukoliko glavni urednik od autora prije ne zatraži skraćivanje odgovora.

7. ZAKON O KOMUNIKACIJAMA

Visoki predstavnik Europske unije za Bosnu i Hercegovinu koristeći se svojim tzv. bonskim ovlastima 2002. godine nametnuo je Zakon o komunikacijama BiH, koji je kasnije prošao parlamentarnu proceduru i usvojen je u Parlamentarnoj skupštini BiH, te objavljen u „Službenom glasniku BiH“ broj 31/03, 75/06 i 32/10.

Zakonom se regulira oblast komunikacija u Bosni i Hercegovini i uspostava i rad Regulatorne agencije za komunikacije Bosne i Hercegovine sukladno Ustavu Bosne i Hercegovine, koji predviđa uspostavu i funkcioniranje zajedničkih i međunarodnih komunikacijskih sredstava.

Zakonom se uspostavljaju (članka 4) regulatorna načela emitiranja koja obuhvaćaju između ostalog: zaštitu slobode izražavanja i raznolikosti mišljenja poštujući općeprihvaćene norme ponašanja, nediskriminacije, pravičnosti, točnosti i nepristranosti; razvoj profesionalnih i održivih komercijalnih i javnih emitera u namjeri da se uspostavi odgovarajuća ravnoteža između njih; oglašavanje putem emitera uređuje se sukladno najboljoj europskoj praksi itd.

Zadaće Regulatorne agencije za komunikacije su: proglašavanje pravila u oblasti emitiranja i telekomunikacija i osiguranje njihovih poštivanja; izdavanje dozvola emiterima i operatorima telekomunikacija sukladno odredbama ovoga zakona, i praćenje poštivanja uvjeta izdanih dozvola; planiranje, upravljanje, namjena i dodjela frekvencijskog spektra, praćenje njegovoga korištenja, kao i održavanje i objavljivanje Plana korištenja frekvencijskog spektra za cijeli teritorij Bosne i Hercegovine; i postavljanje zahtjeva za objavljivanjem i dostavljanjem informacija, koje su potrebne za propisno obavljanje regulatornih obveza; primjena tehničkih normi i normi kvalitete, na primjer da bi se osigurala međupovezanost i funkcionalnost javnih telekomunikacijskih mreža i usluga; utvrđivanje i održavanje sustava tehničkih naknada za izdavanje dozvola kako u oblasti emitiranja tako i u oblasti telekomunikacija.

Člankom 49. Zakona o komunikacijama Regulatorna agencija za komunikacije (dalje: RAK) ovlaštena je za

vođenje postupaka i rješavanje svih predmeta koji se tiču povreda Zakona o komunikacijama, propisa RAK- a i uvjeta izdanih dozvola, kao i za izricanje odgovarajućih, zakonom propisanih, sankcija. Ova ovlaštenja prvobitno su (do 31. prosinca 2004. godine) pripadala Odboru za implementaciju, kao kolegijalnom tijelu od šest članova, nakon čega su, po Zakonu, prenesene na generalnog direktora RAK-a.

Postupci rješavanja kršenja uvjeta dozvola i propisa RAK su, u smislu članka 2. Zakona o upravnom postupku (ZUP), posebni postupci koji se vode u skladu sa Pravilnikom o postupku rješavanja kršenja uvjeta dozvola i propisa RAK-a („Sl. glasnik BiH”, broj 18/05), kao procesno-pravnim propisom, uz supsidijarnu primjenu Zakona o upravnom postupku („Sl. glasnik BiH”, br. 29/02, 12/04, 88/07 i 93/09). Pravilnik je donesen na temelju eksplicitnog ovlaštenja iz članka 40. stavka 1. Zakona o komunikacijama prema kojem generalni direktor RAK-a uspostavlja, inter alia, i pravila o internim procedurama.

Ovi postupci su, u pravilu, jednostranački administrativno-kazneni postupci koji se uglavnom vode po službenoj dužnosti radi zaštite javnog interesa, osiguranja poštivanja Zakona i propisa RAK-a, te sprečavanja nelegalnog pružanja telekomunikacijskih usluga i nelegalnog emitiranja ili distribucije RTV programa. U postupku se ispituje i utvrđuje je li u određenom slučaju pričinjeno kršenje Zakona o komunikacijama, podzakonskih propisa (pravila) RAK-a ili uvjeta izdanih dozvola od nositelja dozvola RAK-a ili trećih osoba. U slučaju utvrđenja kršenja, RAK je ovlašten odgovornoj osobi (nositelju dozvole ili trećoj osobi) izreći zakonom propisane sankcije:

- a) usmeno ili pismeno upozorenje;
- b) inspekcijski pregled sredstava za koje je izdana dozvola;
- c) konkretan zahtjev za poduzimanje određene radnje ili obustavu, koji se mora ispoštivati u okviru zadanog roka;
- d) novčanu kaznu (iznos novčane kazne ne smije biti viši od 150.000 KM u slučaju namjerne povrede ili povrede iz nehaja pojedinih odredbi Zakona ili uvjeta navedenih u izdanoj dozvoli ili kodeksima rada i pravilima Agencije;

iznos izrečene novčane kazne je srazmjerna težini prekršaja i, tamo gdje je primjenjivo, bruto financijskom prihodu ostvarenom na osnovi prekršaja; u slučaju ponovljene povrede, izrečena novčana kazna ne smije biti veća od 300.000 KM;

e) nalog za obustavu emitiranja ili pružanja javnih telekomunikacijskih usluga na razdoblje ne duži od tri (3) mjeseca i

f) oduzimanje dozvole.

U najvećem broju tužbi u upravnom sporu tužitelji generalno osporavaju nadležnosti/ovlaštenja RAK za izricanje sankcija tvrdnjama da je pobijani akt (rješenje o utvrđivanju kršenja i izricanju sankcije/novčane kazne) donio nenadležan organ, jer se, prema shvaćanju tužitelja, u konkretnoj stvari radi o čisto prekršajnoj materiji koja je u nadležnosti sudova, a ne upravnih organa. Sami ili čak preko ovlaštenih punomoćnika (odvjetnika) tužitelji tvrde da su samo prekršajni sudovi nadležni za vođenje prekršajnih postupaka i za izricanje kazni, kao i da RAK, kao organ uprave i institucija Bosne i Hercegovine, ne može istovremeno donositi podzakonske propise, izdavati dozvole, vršiti nadzor nad poštivanjem propisa i uvjeta izdanih dozvola i izricati sankcije za njihovo kršenje.

U određenom broju tužbi osporavan je Pravilnik o postupku rješavanja kršenja uvjeta dozvola i propisa RAK, kao i određene odredbe Pravilnika npr. diskrecijska ovlaštenja RAK u određivanju vrste sankcije, odnosno visine novčane kazne (posebno prije stupanja na snagu Pregleda povreda).

Konačno, ima i onih koji čak spore ustavnost Zakona o komunikacijama tvrdnjama da je protivan članku II. Ustava Bosne i Hercegovine i članku 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, po kojem sankcije može izricati samo sud.

8. ZAKLJUČAK

Sublimirajući naprijed navedeno, obveza je svih struktura HDZ-a BiH, kao i njihovih članova i simpatizera, uključivanje u izborni proces, kao i sprječavanje nedozvoljenog izbornog inženjeringa.

Kako to postići?

Potrebno je da se sve stranačke strukture educiraju glavne aktere kampanja i upute sve stranačke odbore, pododbore, članove i simpatizere, kako smo kroz ovaj dokument i naveli u institut prigovora Općinskim izbornim povjerenstvima, Središnjem izbornom povjerenstvu BiH, tijelima gonjenja, misleći ponajprije na tužiteljstva i slično, protiv svih onih subjekata koji krše navedene zakone i da s više pozornosti prate rad navedenih tijela, ponajprije općinskih povjerenstava i središnjeg izbornog povjerenstava koji se nerijetko znaju i oglušiti na neke od pritužbi.

HDZ BiH putem Središnjeg izbornog stožera mora apelirati na općinske ili županijske izborne stožere da se pridržavaju naprijed navedenih zakonskih odredbi, da nastoje izbjegavati sve nepravilnosti u izbornim kampanjama, da nastoje izbjegavati tzv. prljavu kampanju i što više koriste institut prigovora protiv onih političkih subjekata koji krše odredbe zakona i podzakonskih propisa, a tiču se izborne kampanje i provode nedozvoljeni izborni inženjering.

HDZ BiH putem Središnjeg izbornog stožera mora posredstvom medija pozvati sva općinska izborna povjerenstva i Središnje izborni povjerenstvo BiH da s više pozornosti i zalaganja prate cjelokupan izborni proces, kako bi spriječili nedopušteni izborni inženjering i učinili izborni proces zakonitim, fer i korektnim, kako se ne bi ponovili slučajevi iz lokalnih izbora 2008. godine odnosno Općih izbora 2010. godine

Također držimo neophodnim da općinski izborni stožeri, ukoliko već to nisu napravili, imenuju osobe (poželjno pravnike) zadužene za praćenje nepravilnosti u izbornih kampanja protivničkih tabora, te da maksimalno odgovorno pristupe praćenju tih kampanja i dovodeći ih

u vezu sa naprijed pobrojanim Zakonima koriste institut prigovora ukoliko uoče nepravilnosti.

I na kraju važno je još jednom istaknuti, a što je spomenuto u ovom dokumentu i da svi građani imaju pravo počinjenje kaznenog djela prijaviti tužiteljstvu kako usmeno tako i pismeno, također svi građani koji su aktivno birački sposobni imaju pravo ukazivati općinskim izbornim povjerenstvima i Središnjem izbornom povjerenstvu na nepravilnosti izbornog procesa.

Zajedno
možemo
više!

www.hdzbih.org